

Upptecknat av Gösta Oscar

Hästskär
Sala sn
Överjärvi

Hästskär

Västmanland Sala socken

Julseder

Alla arbeten skulle så långt möjligt vara avslutade före jul.

På julkvällen hade man alltid en vit duk på bordet, och den fick inte borttagas förrän julen var slut, och julen beräknades räcka till ljungandagen. När duken var lagd, började man sätta fram maträttarna. Vad brödkorgen beträffar, fick den inte röras eller borttagas från bordet under hela julen. Om man skar fram bröd av en tall och något blev kvar utan den, så måste även den ockurna delen ligga kvar nedanför brödkorgen.

Kärbrod försåg alltid under julettet med sötat rögmjöl med sallar av röd. Elsbakades till halvtjockt. Utan dessa bullar sporde man en tall sanningen. När sanningen kom, uppblötte man den sporda bullen i svagdricka, värper fastades den av familjens med lemmar.

Äpplen och näkter förtärs alltid på julkvällen och på juldagen.

På julkvällen är man alltid steket fläck, på juldagen tårenats kökt.

Till julgrötan rinnade man alltid ut: "Grötan är vit, nu far jag dit."

Det var även brukligt att utställa
gröt åt gästen.

I brasau använde man endast den
alla finaste veden, vilken oftast utgjorde
utan björkved och aspved. Brasau brann,
under det moten fortörs. Man fick
aldrig släcka nögen brand utan endast
röra om i brasau.

Då man stoppte ljus gjorde man
ett särskilt ljus, vilket skilje sig ifrån
de andra genom sin tjocklek. Detta lättes
på kvallen ~~på kvallen~~ och fick så brinna
hela natten. Hade då ljuset sluknat
ur en eller annan anledning utan att ha
brunnit ned, så bevägrade det förfall
mormiljén under det kommande året.

Julkalmar har även använts på jul-
aftonen.

Utar halm förfärdigade man sma
holmgubbar. Här dessa gick man sedan
ut på juleftansen-kvällen till nögen av de
kringliggande jordarna. Täl framkomma
smög sig nögen in i "forsun", öppnade
försiktigt dörren och kastade in halm-
gubben. Sedan gick det för de inne-
varande att hitta ut och få fast på den
skyldige. Lyckades detta, måste han
vända om och färga med in för att hämt
tillbaks holmgubben (holmgubben seer
julbaken).

Djuren fingo på julkvällen en
bättre kost än vanligt. När man gjorde dem
vensamma facader man även am för dem
att det var jule. Hästarne blevo sär-
skilt anhuldade med säd, tio och julör.
Hästarne och nötkreaturen skul-

vara en brödbit värdera, innan man
åt julkväll.

Man trodde även att djuren
kunde tala. En hushållande hörde nämlig
en gång, då han var i ladugården, en
oce och en ko samtala med varandra.
Hon sade: "Vi svälter ihjäl i år". Ocen
svarade: "Uh, de är inte så fali än, bon
har 5 tunnor röd i holmen". (Ocen
menade, att rögen var icke fräckad.)
När bonden hörde detta, tog han och
fräckade om holmen och fick nyske
riktigt 5 tunnor röd. På detta sätt ble
djuren utan sin beräknade andel - o
daga är svært.

Om någon kom på besök unde
julen fick han aldrig avlägsna sig uta
att ha fått något till bästa, om ins
något annat så åtminstone skulle
han dricka litet ar juleöl. Gick han
utan att ha fått något, trodde man
att han gick ut med julen.

På juldagen skulle man inte g
häst till någan, ty då kunde man
ja askpåsen. Askpåsen farfördiga
ar ett litet lycklycke, i detta inlind
man litet aska. När så någan fram
mände kom, passade man på något
sittfälle, då man oförmäkt kunde
facketslitta posse på ryggen. Sedan
fick föremålet för skämtet, ovetans
därom, vandra omkring med askpås
dinglandas på ryggen.

De ha även haft en föreställning
om att de döda ha firat julotta på ja
natten strax före den verkliga julottan

4
Därom har jag hört berättas följande
I en gård i Ronsta skulle de föra
sin julstötan. Men om en vecka annan
anledning hade klockan stannat,
och för den skulle komma de före tid
fram till kyrkan. Men oaktat detta
att klockan icke var mer än tolv i
fornet, var kyrkan fullständigt upp-
lyst. De gingo fram till kyrkodörren
men fann den vara stängd. De stod
medt kvar och väntade och slutligen
släcktes ljusen i kyrkan och det
blev mörkt. Då förstod de, att det
var de rådes julstötta. Efter en stu-
fändes ånyo ljusen, men denne gång
begynte den verkliga julstötan.

Den som kom hem först från
julstötan och tog "glädden", kom ske-
bli först med skörden.

Var man uppmärksam på
väderet under jultidagarna, kunde
man förutse väderet för det kom-
mande året. Sam väderlekken var
på jultidagen skulle den bliva i
januari och som på annandagen, i
februari o. s. v.

Så många dagar som det är
mulet under julen, så många dagar
är kommer sedan all ligga i jordet
innan den kommer upp.

Man komde årea på julstötan
se om niojan skulle då, inom det
kommande året, av familjen. När
alla satt samlade kring jubordet
skulle man gå ut och gå tre varv
omkring kring gärdet. Därefter

spulle man se in genom fönstret på
de innevarande. Uppträdde man då
nästan, som satt huvudlös, så skulle
de ha dö under året.

Julgransen började inte an-
vändas förrän mellan åren 1860-1870.

På annandagen morgon kommo
stjärngossarna. De varo klädda sam-
mantilt utan nästan som helst ut-
skryssel. "Judas med punjen" saknade
ofta, men i stället hade man en "ji-
back". Hade de en "Judas" med sig, er
höllde de pångor och ingenting annat.
Då väremot "julbacken" var med, er
höllde de bland annat rån, juldrick
och varsin sup. Nästan bestånd så
som för tiofåret användes, brar jas
knappast har förekommit, enligt de
uppgifter jag lyckats erhålla, uta
de hara i stället sjungit psalmer.

På annandagsmorgonen gick
man upp tidigare än vanligt och föd-
rade hästar, för då trodde man
att Staffan hade varit och ridit på
hästar under den gångna natten.

Dödsfärebud, begravnings-

Om det efter sätter uppsattad
"försor" förebädade detta antingen en
dödfall eller tillökning inom fami-
ljen. Far försor inuti åkra skulle
det bli en dödfall och försor kallades

då "dödfjära". Läpte därmed förra
ut i kanten på åkern eftersom i ända
av dessamma så kallades den "barns
ölefjära ("barnsörsfjära") och bebådade
flickaning i familjen.

Om vid sista gräddningen eftersom
det bak alla buccar gå inuti regnet
utam en, så förebådade det dödfjära

Om nögen blir avbytt vid
sopning en av ett golv, så skall en
döra av dessa snart bliva död

Tid avslutandet är en vårvinter,
skulle man iakthålla om nögen
kom in under det man klippte av
varpen. Den som då kom in skulle
dö under året.

Dödslyder

Om den som kom först på
nyårsdagen var ett kominfäkt, så
skulle nögen inom familjen dö under
det kommande året. Kom därmed
en Karl så bebådades lycka.

Läg en hona död i sitt bo, s
lydde även detta på dödfjälle. Det
kunde även förebådas av andra ejur
såsom hästar, kor, svin.

Om man vte på en vandrings
vih fäler ankuill på så sätt att
benen i fälet kommer att peka åt
kyrkan, förebådade det ens snara
död.

Uppstod det "horkor" i begravningsstället d. v. s. om nögen hänt
söktade var och inte kom följa in
så att det uppstod ett längre av
stånd mellan de försända i ställe
för en slutna rad, så var också

Detta ett rårel om kommande dödsfall i bygaget.

Om likbörarna har kistan snett eller bretande, så kunde man snart vänta sig ett rykt dödfall granskapat.

När den så kallade "likuggla" skriket sitt livsatt, livsatt i närheten av en gård, blir det snart ett dödfall i gården.

En del personer ha förmåga att kunna förutse ett kommande dödfall och även den gård i vilket deleamma skall åga rum. De se en rödaktig rök sväva fram över gårdarna och i den gård, över vilken rök stannar, skall dödfallet inträffa.

Om man möter en bekant och icke känner igen den, så skall denna av de motande dö.

Om vändte man minnen såsom dragare framför en likvagn, skulle de aldrig blika dräktiga.

Om hästarna gnöggas när liket bärer ut ur gården för att sättas i likvagnen, skall det snar blika lik igen.

Katten och hunden fina ej komma in i likrummet.

Om den sista röftappan eft året blir så tiken, att man ikke gör sig besvärs med att leverata den somma, så skall snart tillökning inom familjen åga rum.

Om hupparna röpa i den gården en kväll, när man är där o

stökar, så förebådar det att ingen
lik sver eldväda.

Een gubbe, som hade levt ruya
orsomligt, saade, att när han skulle dö
så skulle de inte kunna få honom från
gården. Så gick det även. När de sål
hade bortit ut honom och ställd kistan
i likvagnen och altet var klart för att
koca iväg - så förmidde hästen inte
komma någan stans. Då steg hästar
en av och gick fram till hästen, tog av
honom besetet och spottade tre gånger
genom det somma. Sedan satte han sig
åter upp på vagnen och hästen drog
sedan utan nåjan svårighet.

Drämmar man om vita blommor
eller om röda bär, skall nåjan snar
bliva död i granskopet.

När det blir på leken skulle
skäggig gubbe bli död.

Om man ville bli ar ned vägg
törs, så skulle man roska på när ni
gur blev död och lägga en bus i kista

Een också laga en vägglin med
till kyrkagården.

Ett ett lik är riktig, väntas
snart ett dödefall.

Plockar man näckrosor och lag
dem ned sig hem utan att tänka på
det, så skall ett dödefall snart in-
träffa i släkten. (från Hedemora)

Om solen brinner t. ex. på ring
na i en epis, varslar det även om
dödefall.

Een begravning förrättades ofta
på en lördag, ty ägde begravningarna

rum på en söndag såg det ut som om man inte hade tid att sätta till en vardag. Därjä var det också vanligt att kusinbänder begrörs en söndag (fredag eller lördag) då döremot ett tjänstekjou ofta blir begravd på en söndag. När ett tjänstekjou bars till graven tjänstgjorde samt bärare banderna ut byalaget. Atttagningen skedde efter egen marnas storlek. De bänder som kunde stärka egendamarna, oavsett de var nya eller gamla, bero vid den dödes horud, sedan undan förmåda viss ruy skalar, tills behovet av bärare vor fylle.

Om en död, så följer detta döden jämte alltid av två till innan samma år och i samma trakt.

Osäkert är om följande lyder på någon övertro. Min farbro berättade att hans mor d. v. s. min farmor en gång klippte ett par små runda svarta tyglappar, då han var liten, han frågade om var till han skulle använda dessa lappar. Han lät då honom förstå att dessa lappar skulle bevaras till hennes död och läggas över henne i ögon.

Om bröllop m. m.

Lysning utsätts alltid på nyt.

Briden skulle alltid se brudgummen föret och inte värtom.

Om hinst stocknade för brudföljet
varlade det om ett mindre lyckligt åk-
skap.

Brottet ägde oftast rum på en
torsdag.

"Lycklig vele brud på viseke salen ska
Regnar det däremot i brudkransen betyde
det faror, snö betyder rikedam.

Om två cyklar gifta sig på samma
gång, blir endera parat olyckligt, eftersom
nästan blir död av dem.

Om nästan hittar ett helt röghorn
i brödet, så skall han taga detta och
lägga det över dörren. För det nu snar
ficka, som gjort detta, måste han sätta
ekattaya den första manpersonen som
trädde in, ty det nära han har skul-
denes kommande man bär.

Fallet tre återkommer ofta bland
allmogen. Gör man näganting det ja
vara vad som helst och det misslyckas
två gånger efter varandra, så söjer
man alltid: fradje gången gisigt, och
därmed försöker man och lyckas över.
Så och om det kommer en framstående
person på besök så brukar detta be-
sök alltid följas av två nya på samma
dag.

Sjukdomar o. l.

Ansökt berätta man genom att
rita ett pass på det ställe varav
ormen bitit. Och under det man gjort

denna, läste man en bön över en besvär
seform.

En del personer hade den förmåga
att kunna sätta sjukdomar på folk
som misshagade dem. Den mest an-
lyckta sjukdomsformen var nog den s.k.
"gesvinstan" (diarré). Den kunde man
sätta på folk på följande sätt. Först
gällde det att posera på när den mis-
shagliga personen hade gjort sina beh.
Därefter skulle man posera på och ta
ga något av hans sekrementer, stoppa
over det i en butelj tillsammans med
litskt jäst samt korka till den aut-
sommans ~~med~~. Sedan detta var gjort,
skulle man gå till ett vattendrag och
där nedlägga buteljen, men den måll
bindas fast, ty ejent kunde den åka bort
med det rinnande vattnet. Resultatet
blev att så länge buteljen låg i det
rinnande vattnet så länge hade är
den misshagliga personen diarré.

För att bota kor som blev sju-
anoände man ett inkelt medel. Man
tredde ut kan utanför ladugården och
sköt med gevär över hennes rygg.

Förebrud.

När man sitter mellan ett par
systrar kan man ämna sig något.

Då man drömmar om döda vänner
man i livstiden har varit bekant med
eller det regn.

Drämmar man om vändar eller om vatten blir det aldecviada. Efter på annat sökt enligt en annans persons uttaga: Om man drämmar om vatten, så betyder det sjukdomar.

Om det sista höloasset vid bårgningens av hockärden blir libet, så skall den näst kommande hockärden också bliva libet.

Om man på midsommarnatten gick och röd gräs på en annans åker tog man även väckraften från den samma.

Om det klias i högra handen får man "lack för sist".

När man tickas, säger man att nöjan finger am en.

Om man därmed nyser, är man utsatt för förtal.

De som är sondagbarn d. v. s födda på en söndag, drämmar som drämmar nästan till söndagen.

Man fick inte lägga myckeln på bordet, det skulle båda olycka.

Om man huggar ~~sed~~ till byggnadslinjer, så skall det huggas på nedan. Det skulle då aldrig räkna.

Skulle man hugga lin ved skulde det ske på nymåne, gjorde man inte detta skulle veden spraka och brinna håligt.

Om veket siddes efter solnedgången, behövde man icke befara att få rot i delarna.

Kommer det skator hoppande på gården fram mot trappan, för man snart främmande.

Om katten hoppas upp på ett t
så betyder det lycka på den förestående
fördra.

Gör man i ett tygelprå skaa en
mor bliva brokryggig. Efter enligt en
annan utsago, skall man få en elak so
mor.

Den första brödtruggan man tag
ar den nya skörden får man icke fö
lara utan smör, ty underläter man
detta skall det bliva ont om sovel ("säg
under det kommande året".

Om man vrakbläster att gi und
när någon sopar golvet och i stället
endast lyfter på fötterna, si säger nu
att den som sopar även sopar bort
pångarna från den personen.

Likaså om man syr i en knapp
en dylikt vid en person utan att han
tycker av sig det plägg var i knappen sk
sitta, så skole även han bliva fottig.

Om katten sätter och frötskar
sig på golvet väntar han frammande
sitter han mitt på biljan kommer en
karl, sitter han föremot över en gol
springa kommer ett fruntimmer, och
från det håll varåt katten beu pek
kommer frammandet.

Att spärra upp ett varaphyg i
ett rum förebådar olycka.

Om nåjan kom in under det var
ringcas näck blev han uppmunrad
att lyfta på fötterna och stampa ho
i golvet, detta skulle även iakttas
av de andra innehavande för att de
som varo dyrkseläbbe med vorpninge

skulle få det att "spälla" bra.

Om man bryter sönder en kakor och den faller sönder i tre delar får man snart ryggheter.

När man flyttar från en gård till en annan, skall man, för att behålla lycka på det nya stället, ta med ut några slantar på gärdet.

Den som använder mycket vatten när han tvättar sig, skall bliva begiven på dricka (bliva drickus eller drickig) eller bliva överflödig. Detta säges endast åt barn.

Jakt o. d.

Tre del personer kunde skjuta s. k. brottskatt mot bössor, varvid de gjordes obrukbara. Dessa bössor bortades genom att låta en orm krypa in i myrmynnen och sedan skjuta ut den. Gjorde man inte detta, måste man i stället borra om bösepipan innan bössen längre blev brukbar.

Vargarna skulle skjutas bort en bestämd kväll på våren i skogen med hjälplapp av en konon.

Om man ville ha jaktlycka på spelkytte, skall man förfara på följande sätt. Han skall en torsdagskväll gå upp på kyrkogården och där låta reda på däckar, ur vilken man sedan ska taga pannbenet. Med detta skall man sedan via å dagar i nät gå i kyrkan och under gudstjänsten med en kniv eller en liten bon gräva ett igenvunne tetsamma. Bora ett hål fär man hana för varje sondex. När så benet är färdigt, skall det med sig, när man ska gå på spelkytte näfjäder. Fär man så se en fjäl, skall man se näven ge hälen i pannbenet. Fägen blir då oförmygd att flyga eftersom röta sig, och då kan man hana den, liksom man är inom skotthåll. (Från Uppland.)

Trolldamm m. m.

Om man upptäcker ett getingbo och vill ha bort det samma, behöver man endast taiga något stål och med detta sätta runt motsols tre gånger omkring getingboet. Sedan kan man utan vidare plöcka sönder getingboet utan fara för att blixta skadad.

Att upphåva trolldamm som man befärade någon skulle göra mot ens djur var helt enkelt. Man behövde dock säga: "Tyss da mej och mina ko" "assölle". Detta var nu då det gävde e ko, var det något annat djur skedde det naturligtvis lika.

Man fick aldrig gå in i ladugården med en kniv i handen ej heller åtandes. De gamla sa de: "Då mås inte".

Om icke sedda personer kommo in i huset skulle man sedan de gjott skyndigt med eldständen basta en ryppa eel efter dem.

Om man gick över vallgräns litto man inte hem, även om man såg gården. Enda hjälpen var då att taiga av sig ett plagg och vända ut och in på det samma, eller om man hade en missa kunde man vrida skörna baktänder.

När något bis blev fört i ladugården i anledning av slakt eller försäljning, ställde man alltid något i ~~det~~ dess somma båset såsom en kvast, grep evar tydligt. Detta gjord man för att man snart skulle få

bäst fult igen och för att det nya djuret skulle trivas. Förekommer ännu allmänt.

Om man ök upp sista ryggskotan eller svanskotan efter en gris skulle man inte röka något mer.

Ett gubbe och hans son åkte en julnatt genom en skog på väg hem från timmerkörning. Allt gick bra och ingenting underligt märktes, föråu de kommo fram till ett berg som kallas Gytberget. Då förstannade hästen.

Fadern gick fram iu huvudet på hästen med ytan i hand, då upptäckte han i sin höpmad en halv björn stående fram för hästen. Men när den halva björnen fick se gubben begynte han sätta vandra framåt. Slästen följde med ledagad av gubben i sakta ruck efter björnen. Efter en stund föllop bopp björnen in i skogen och försvann bland träden.

Tid Skollebacken invid Rane bleva ett par åkande, utan vidare avlyftade ur åkdonet och nedsatte på vardera sidan.

Ett par pojkor skulle en gång rulla hem några kor från samma berg (Gytberget). När de väl hade hunnit in i skogen förgo de fin sin förråvän se korna komma gående i en rad efter varandra på berget, vackrade av skogsjungfrun. Men när hon fick se pojkkarna försvarn hon spärlöst,

* Om barnet skriker under det att det blir döpt, skall det bliktigt att sjung

Väst

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

V. 1655

Upp. Gödöberg
Sala

Hd Örebro
fr. Sala

Slakt.

När man slaktae gjorde man det
antingen på en måndag eller en fredag.

a. En slaktdag hört fick man aldrig
förtara. Dessa skulle gråtas ned, icke
ens hunden fick hinorataga.

Påskeder.

Under påsken gjorde man varandra
spratt, och lät påskina att bro -
kärringarna hade gjort det.

På långfredagen fick man inte
åta sitt.